



# गौरीगङ्गा राजपत्र

गौरीगङ्गा नगरपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड ७ चौमाला, कैलाली बैशाख ०७ गते, विहीबार २०८० साल, (संख्या १)

## करार खेती प्रवर्द्धन कार्यविधि, २०८०

नगरपालिका कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति: २०८०/०१/०७

**प्रस्तावना:** गौरीगङ्गा नगरपालिका, कैलाली भित्र हाल बसोबास गरी रहेका खेती गर्न चाहने भूमिहीन, मुक्त हलिया, मुक्त कमैया, मुक्त कमलरी, द्वन्द्व पीडित र विस्थापित, साना किसान, गरिब, एकल महिला, शहीद परिवार, युवा र न्यून आय भएका कृषकहरूलाई आय मूलक खेती गर्न प्रोत्साहन गरी उनीहरूको आय स्तर बढाउने तथा उपयोग नभएका खेती योग्य जमिनलाई कृषि उत्पादनमा प्रयोग गरी/गराई कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि र रोजगारी सिर्जना गर्न करार खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

गौरीगङ्गा नगरपालिकाको कृषि तथा पशु पन्छी ऐन, २०७८ को दफा ६४ र गौरीगङ्गा नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७६ को दफा ४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी करार खेती प्रवर्द्धन कार्यविधि, २०८० तयार गरिएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** १) यो कार्यविधिको नाम "करार खेती प्रवर्द्धन कार्यविधि, २०८०" रहनेछ ।

२) यो कार्यविधि नगर कार्यपालिकाको बैठकबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागु हुनेछ ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा:-

- क) "करार खेती" भन्नाले खेती योग्य निजी जग्गा, सरकारी पर्ती जग्गा, गुठी, शैक्षिक संस्था, सङ्घ संस्थाको जग्गा र नदी वा खोलाले कटान गरेको तर हाल कृषि कार्यमा प्रयोग नभएको उर्वर जमिनलाई नगरपालिकाले जग्गा धनी वा स्वामित्व रहेका व्यक्तिबाट भाडामा लिई खेती गर्न इच्छुक संस्था, समूह, समूहका सदस्यहरू, व्यक्ति सँग सम्झौता वा कबुलियतनामा गरी उपलब्ध गराउने वा भाडामा लिई खेती गर्न इच्छुक संस्था, समूह, समूहका सदस्यहरू, व्यक्तिले जग्गा धनीसँग सम्झौता गरी नगरपालिकामा पेस गरेको कागजातका आधारमा नगरपालिकाले जग्गा भाडा र कृषि कार्यका लागि चाहिने अन्य सहयोग उपलब्ध गराउने गरी कृषि बालीहरूको उत्पादनमा प्रयोग गर्ने भन्ने सम्झनुपर्दछ ।
- ख) "सरकारी पर्ती जग्गा" भन्नाले सरकारको स्वामित्वमा रहेको जङ्गल, बाटो, कुलो तथा अन्य सार्वजनिक र प्रयोगमा नआएका वा नल्याइएका जग्गालाई सम्झनु पर्दछ ।
- ग) "खेती योग्य जमिन" भन्नाले खेती गर्न सकिने र कृषि उत्पादन दिन सक्ने व्यक्तिगत, संस्थागत वा सरकारी पर्ती जग्गा र प्रचलित कानून बमोजिम कृषि कार्यको लागि निर्धारण गरिएको भूमिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- घ) "बगर" भन्नाले नदी वा खोला किनाराको विगतमा बाढी र डुबान भएको वा हुन सक्ने सरकारको स्वामित्वमा रहेको जमिनलाई जनाउँदछ ।
- ङ) "खेती" भन्नाले तरकारी, अन्न बाली, नगदे बाली, फलफूल, जडीबुटी खेतीलाई जनाउँदछ ।
- च) "अनुदान" भन्नाले यस कार्यविधि अनुरूप करार खेती गर्न नगरपालिकाले प्रदान गर्ने जग्गाको भाडा रकम र विउ विजन, सिँचाई, कृषि औजार, प्रविधि, टनेल, तालिम वा सोको लागि आवश्यक रकम सम्झनु पर्दछ ।
- छ) "आवेदक" भन्नाले करार खेतीका लागि अनुदान प्राप्त गर्न नगरपालिका समक्ष आवेदन दिएका संस्था, व्यक्ति र समूह समूहहरूका सदस्यहरू समेतलाई जनाउँदछ ।
- ज) "कृषक" भन्नाले करार खेती गर्न छनौट भएका आवेदकलाई जनाउँदछ ।
- झ) "समूह" भन्नाले स्थानीय स्तरमा गठन भएर नगरपालिकामा दर्ता भएका कृषक समूहलाई सम्झनु पर्दछ ।
- ञ) "नगरपालिका" भन्नाले गौरीगङ्गा नगरपालिका, कैलाली सम्झनु पर्दछ ।

- ट) "ऐन" भन्नाले गौरीगङ्गा नगरपालिकाको कृषि तथा पशुपन्छी ऐन, २०७८ सम्झनु पर्दछ ।
- ठ) "भाडा" भन्नाले जग्गाको प्रकार र कृषि जमिनमा भएको सुविधाका आधारमा करार खेती कालागि सम्झौता बमोजिमको जग्गा धनीले प्राप्त गर्ने रकम सम्झनु पर्दछ ।
- ड) "समिति" भन्नाले यस कार्यविधिको दफा ८(१) बमोजिमको समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

३. कार्यक्रम सञ्चालनका उद्देश्यहरू: कार्यक्रम देहायको उद्देश्य प्राप्तिका लागि सञ्चालन गरिनेछ ।

- क) भूमिहीन, मुक्त हालिया, मुक्त कमैया, मुक्त कमलरी, द्वन्द्व पीडित र विस्थापित, शहिद परिवार, गरिब, युवा, एकल महिला र न्यून आय भएका २ कट्टा भन्दा कम जग्गा भएका कृषकहरूलाई कृषि उत्पादनमा संलग्न गराइ खाद्य सुरक्षा प्रवर्द्धन, आय आर्जनमा वृद्धि गर्ने, रोजगारीको सिर्जना गर्ने र कृषि उत्पादन एवम् उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने ।
- ख) खेती गर्ने सोच भएका तर खेती गर्ने जग्गा जमिन नभएका व्यक्ति र समूहहरूलाई हाल बाँझो रहेको जग्गा वा सरकारी पर्ती, नदी, खोला किनाराको जग्गा वा व्यक्तिगत तर प्रयोगमा नआएको जग्गा भाडामा दिन चाहने खेतीयोग्य जमिनलाई कृषि कार्यमा उपयोग गर्न भाडामा लिई जमिनको करारनामा गराइ कृषिलाई प्रोत्साहन गर्ने र कृषि बालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।

४. कार्यक्रम सञ्चालन तथा सहकार्य: १) यो करार खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम नगरपालिकाबाट विनियोजित बजेटको परिधिमा रही नगरपालिका भरी वा तोकिएका स्थानमा सञ्चालन गरिनेछ तर

पहिलो वर्ष कुनै निश्चित वडा वा कुनै एक टोलमा लक्षित गरी यो कार्यक्रम परीक्षणका रूपमा सञ्चालन गरिनेछ र सो सञ्चालित परीक्षण कार्यक्रमको प्रभावकारिता अध्ययन गरी बजेटको सुनिश्चितताका साथ विस्तार गर्न सकिनेछ ।

३) करार खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रमको योजना निर्माण र कार्यान्वयनमा गैर सरकारी संस्था, समूह तथा सरोकार वाला निकायहरूसँग सहकार्य गर्न सकिने छ ।

४) यो करार खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नगरपालिकाले नगरपालिकामा कार्यरत गैर सरकारी संस्था मार्फत पनि सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

५. **जमिनको छनोट:** १) नगरपालिकाभित्र रहेका जग्गा धनीहरूलाई आफ्नो जग्गा भाडामा दिन चाहने जग्गा धनीलाई भाडा अवधि, भाडा दर, प्रति बिगाहा र जग्गाको किसिम खुलाई निवेदन पेस गर्न सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्ने वा कुनै जग्गा धनीले जग्गा भाडामा दिन प्रकाशित सूचनाबाट जग्गा भाडामा प्राप्त गर्न सकिने छ। समूहले सम्झौता गरी ल्याएमा कार्यपालिकाको बैठकबाट पारित गरी सोही जग्गा करार खेतीका लागि छनोट गर्न सकिने छ ।

२) प्रकाशित सूचनाबाट प्राप्त निवेदनलाई समितिले अध्ययन गरी सो वर्षका लागि उपयुक्त जग्गा क्षेत्रफल, स्थान आदि खुलाई सिफारिस गर्ने।

३) उपदफा २ बमोजिम सिफारिस भएको जग्गा भाडामा लिने र बाँकी निवेदकहरूको विवरण नगरपालिकाको भूमि बैंक लगतका रूपमा सुरक्षित राखिनेछ र अन्य सरोकारवाला निकायलाई प्राथमिकताका आधारमा सिफारिस गर्न सकिनेछ ।

४) जग्गा भाडामा लिँदा कम्तीमा १(एक) बिगाहा क्षेत्रफल हुने गरी एक वा सो भन्दा बढी जग्गा धनीहरूको साँध सिमाना मिलेको र कम्तीमा ५ वर्ष कालागि करार सम्झौता गर्न सकिने हुनु पर्नेछ ।

५) उपदफा ४ बमोजिम करार सम्झौता गर्दा प्रति बिगाहा १ वर्ष कालागि रु ४० हजार भन्दा बढी भाडा दर कायम गर्न पाइने छैन । सम्झौता भएको जमिनको प्रत्येक दुई वर्षमा अधिकतम १० प्रतिशतका दरले भाडा बढाउन सकिने छ ।

६) समितिले भाडा दर निर्धारण गर्दा जग्गाको उर्वरता, सिचाईको र यातायात आदिको सुविधालाई आधार मान्नु पर्नेछ ।

६. **कृषकको छनोट:** १) करार खेतीका लागि कृषक छनोट गर्दा नगरपालिकाले विनियोजित बजेटका आधारमा कुन क्षेत्रमा कति विघाहा जमिन भाडामा लिई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने भन्ने विषयमा कार्यपालिकाले निर्णय गर्नु पर्नेछ ।

२) कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम इच्छुक व्यक्ति, समूह, संस्थालाई कार्ययोजना सहित प्रस्ताव पेस गर्न १५ दिने सूचना प्रकाशन गरिनेछ वा इच्छुक व्यक्ति, समूह संस्थाले नगरपालिकामा पेस गरेका निवेदनहरूको मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

३) उपदफा २ बमोजिम प्रकाशित सूचनाका आधारमा प्राप्त निवेदन वा इच्छुक व्यक्ति समूह संस्थाले नगरपालिकामा पेस गरेका निवेदनहरू मूल्याङ्कन गरी भूमिहीन, मुक्त हालिया, मुक्त कर्मैया, मुक्त कमलरी, द्वन्द्व पीडित, विस्थापित, सहिद परिवार, गरिब, युवा, एकल महिला र

न्यून आय भएका २(दुई) कट्टाभन्दा कम जग्गा भएका कृषकलाई समितिले कार्यपालिकाले तोकेको मापदण्ड र सीमाका आधारमा व्यक्ति, संस्था, समूहलाई चयन गरी सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

४) जग्गा भाडा सम्बन्धमा किसान, नगरपालिका र जग्गा धनी बिचको त्रिपक्षीय सम्झौता गरिनेछ ।

७. कृषकलाई प्राप्त हुने अनुदान: १) दफा ६ बमोजिम छनोट भएका कृषकले कार्यपालिकाले तोके बमोजिमको जग्गामा तरकारी नगदे वाली मौसमे वाली लगाउनु पर्ने छ र सो प्रयोग गरिरहेको जमिनको भाडा रकममा तपसिल बमोजिम नगरपालिकाले अनुदान प्रदान गर्नेछ ।

क्र. स.	नगरपालिकाले तिर्ने भाडा प्रतिशत	किसानले तिर्ने भाडा प्रतिशत	जम्मा प्रतिशत
पहिलो वर्ष	१००	०	१००
दोस्रो वर्ष	९०	१०	१००
तेस्रो वर्ष	७५	२५	१००
चौथो वर्ष	६०	४०	१००
पाँचौं वर्ष	५०	५०	१००

२) नगरपालिकाले विशेष अनुदान वा लागत साझेदारीमा किसानलाई आवश्यक मेसिनरी औजार, प्रविधि सहयोग, बिउँ, सिचाई लगायतका सेवा सुविधा प्रदान गर्ने सक्ने छ ।

३) नगरपालिकाले कृषि क्षेत्रमा सहकार्य गर्न चाहाने सङ्घ संस्था प्रदेश सरकार सङ्घीय सरकारको कार्यक्रम दोहोरो नपर्ने गरी करार खेती कार्यक्रम समाहित गरी विशेष प्राथमिकता प्रदान गरिनेछ ।

४) करार खेती गर्न चयन भएका किसानहरूले अनुसूची-१ बमोजिमको प्रतिबद्धता गरी नगरपालिकालाई बुझाउनु पर्नेछ ।

८. करार खेती प्रवर्द्धन समिति: १) ऐनको दफा १३ बमोजिम गठित तपसिल बमोजिमको कृषि भूमि व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

क) नगरप्रमुख

अध्यक्ष

ख) आर्थिक विकास समिति संयोजक	सदस्य
ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
घ) नगर स्तरीय कृषक समूह महासङ्घका अध्यक्ष वा प्रतिनिधि एक जना	सदस्य
ङ) नगर स्तरीय भूमि अधिकार मञ्चका अध्यक्ष वा प्रतिनिधि एक जना	सदस्य
च) कृषि सम्बन्धी स्थानीय विज्ञहरुबाट समितिले मनोनीत गरेका दुई जना	सदस्य
छ) कृषि सहकारी संस्थाहरूले छनौट गरेको प्रतिनिधि एक जना	सदस्य
ज) यस समितिले मनोनयन गरेका महिला कृषि उद्यमीहरुबाट एक जना, व्यावसायिक किसान मध्ये एक जना, आदिवासी जनजाति किसान मध्ये एक जना र दलित किसान मध्ये एक जना गरी जम्मा चार जना	सदस्य
झ) कृषि तथा पशुपन्छी सेवा सम्बन्धी शाखा हेर्ने शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

२) समितिले आवश्यकता अनुसार कृषि सम्बन्धी विज्ञ तथा सम्बन्धित निकाय, सङ्घ संस्थाका प्रतिनिधि र अन्य सरोकारवाला व्यक्तिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

३) समितिले यस कार्यविधि बमोजिम भाडामा लिने जग्गा तथा कृषक प्राथमिकताक्रम सहित चयन गरी सिफारिस गर्नेछ ।

४) समितिले करार खेतीको अनुगमन मूल्याङ्कन तथा वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी कार्यपालिकामा पेस गर्नु पर्नेछ ।

५) समितिको सेवा सुविधा कार्यपालिकाको बैठक सञ्चालन कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।

९. जमिनको उपयोग तथा हस्तान्तरण: १) चयन भएका कृषकले कम्तीमा ५ वर्ष सम्म सो जग्गामा कृषि जन्य वस्तु उत्पादन गरी आत्म निर्भर बन्नु पर्नेछ ।

२) कुनै कारणवश कृषकले भाडामा लिएको जग्गामा खेती गर्न नसक्ने भएमा सो को कारण सहित नगरपालिकामा लिखित रूपमा ३ महिना अगाडी जनकारी गराउनु पर्नेछ, सो नगराई छोडेमा भाडामा प्राप्त गरेको छुट र अन्य अनुदान निजबाट असुल उपर गरिनेछ ।

३) नगरपालिकालाई लिखित रूपमा जानकारी गराई समितिले अध्ययन गर्दा उपयुक्त लागेमा भाडामा दिएको अनुदान मिनाहा गर्ने र नगरपालिकाबाट प्राप्त गरेका मेसिनरी सामान बुझी सम्झौता रद्द गर्न सकिनेछ ।

४) भाडामा लिएको जग्गामा सम्झौतामा उल्लेखित प्रयोजन बाहेक अन्य कार्य प्रयोजनमा प्रयोग गर्न पाइने छैन सो कार्य गरेमा वा जग्गाको आकार परिवर्तन गरी उर्वराशक्ति हास लगायतका कार्य गरेमा जग्गालाई पूर्व अवस्थामा ल्याउनु पर्नेछ सो हुन वा गर्न नसकेमा सोको मूल्याङ्कन गरी जग्गा धनीलाई किसानले क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

५) किसानले अनिवार्यरूपमा बाली बिमा गराउनु पर्नेछ ।

१०. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन: १) करार खेतीको अनुगमन आवश्यकता अनुसार समिति र कार्यपालिकाले जुनसुकै वेला पनि गर्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम भएको अनुगमन टोलीले कृषकलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्ने छ र सो निर्देशन पालना गर्नु सम्बन्धित कृषकको कर्तव्य हुनेछ ।

११. प्रोत्साहन तथा सम्मान: १) नगरपालिकासँग भएको पाँच वर्षे सम्झौता अवधि पुरा गरी कृषिजन्य बस्तु उत्पादन स्वरोजगार, आयआर्जन गरी आत्मनिर्भर भएका किसानलाई सम्मान तथा पुरस्कृत गर्न सकिनेछ ।

२) प्रोत्साहन तथा सम्मानको लागि समितिले कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मापदण्डका आधारमा सम्मानका लागि सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

१२. कानुनी सहायता: नगरपालिका कृषक र जग्गा धनीका बिच भएको भाडा सम्झौता विपरीत कार्य कुनै पक्षले गरेमा मर्का पर्ने पक्ष कानुन बमोजिम सम्बन्धित निकायमा गई कानुनी सहायता लिन सक्नेछ ।

१३. कारबाहीको व्यवस्था: नगरपालिकाले करार खेती कार्यक्रम सञ्चालनमा लिएको उद्देश्य विपरीत कार्य गरेमा वा कृषकले गरेको प्रतिबद्धता विपरीत कार्य गरेमा वा नगरपालिका बाट प्राप्त अनुदानको गलत प्रयोग गरेमा नगरपालिकाले उचित सफाइको मैका दिई असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

१४. बाधा अड्चन र निरूपण: १) यस कार्यविधि कार्यान्वयनमा केही बाधा व्यवधान आइपरेमा वा विवाद उत्पन्न भएमा सोको निरूपण नगर कार्यपालिकाले गर्नेछ ।

२) यो कार्यविधि नगरपालिकाले आवश्यकता अनुसार परिमार्जन तथा संशोधन गर्न सक्नेछ ।

३) यस कार्यविधिमा समावेश भएका कुराहरू यसै बमोजिम र समावेश नभएका अन्य कुराहरू प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

अनुसूची - १

प्रतिबद्धता पत्र

गौरीगङ्गा नगरपालिका वडा नं. .... टोल .....मा ..... विगाहमा करार खेती गर्नका लागि मिति .....मा करार खेती गर्ने सम्बन्धमा भएको सम्झौता बमोजिम काम गर्ने छौं र यस कार्यक्रमका लागि गरिएको सम्झौता तथा कार्यविधि अनुसारको कार्य नगरेमा पालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम फिर्ता गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछौं अन्यथा विद्यमान ऐन कानून बमोजिम कारबाहीको भागे दार हुन मन्जुर रहेको ब्यहोरा समेत अनुरोध गर्दछु । इति संवत् २० साल ..... महिना .....गते रोज ..... शुभम् ।

आज्ञाले

हरिदत्त भट्ट

प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत